

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд за присъждане на образователната
и научна степен „доктор“
по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература след

Втората световна война)

на тема:

**ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО В
БЪЛГАРСКИЯ РОМАН И ФИЛМ СЛЕД
ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА
ПРОТИВОБОРСТВО НА САКРАЛНО И
ПРОФАННО ВРЕМЕ И ПРОСТРАНСТВО**

Докторант:

Димитър Радев Радев

от

Проф.д-р. Светла Христова, НБУ

професионално направление 8.4. Филмово и телевизионно изкуство

Дисертационният труд „Време и пространство в българския роман и филм след Втората световна война. Противоборство на сакрално и профанно време“ на докторанта Димитър Радев е обсъден и насочен за защита от Катедрата по българска литература на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Трудът е в обем от 273 страници и съдържа встъпление, три части, заключение и библиография.

С натрупаните си специализирани познания в областта на киното и литературата (благодарение на образованието си в областта на кино и телевизионната режисура и сценарийно писане и драматургия), както и с изявите си на активен критик и анализатор на литературни и филмови произведения (вж. приложените към дисертацията публикувани статии), Димитър Радев има богата биография на активна и търсеща личност, насочена към осмислянето на важни за съвременния творец въпроси на теорията и имплементирането им в художествената практика. Акцентът върху предварителната образователна и практическа подготовка на Димитър Радев в областта на сценарийния текст и филмовата реализация като изходни позиции към заявените теоретични предпоставки в представената дисертационна разработка идва да покаже, че тя е част от пътя към това осмисляне.

Заглавието на дисертацията насочва към заявка за панорамна перспектива към два свята в отрязъка на едно определено време – светът на словесното творчество и на филмовото изкуство, като всъщност конкретизира темата на дисертацията, избирайки по три художествени произведения от всяка една сфера, като парадигма на явленията, предизвикали тяхната поява и случване, служещи за обект на теоретичния анализ и интерпретация на докторанта. Това са филмът „Иконостасът“ 1969 г. на режисьорите и сценаристи Христо Христов и Тодор Динов, създаден по мотиви от два от романите на Преспанската тетралогия на Димитър Талев „Железният светилник“ 1952г., „Преспанските

камбани“ 1954г., романът „Време разделно“ на писателя Антон Дончев от 1964 г. и филмът „Време разделно“ от 1988 г. на творческия колектив Людмил Стайков – режисьор и сценарист, Радослав Спасов – оператор и сценарист, Георги Данаилов, Михаил Кирков – сценаристи и романът „Възвишение“ на Милен Русков, 2011 г. и филмът „Възвишение“ от 2017 г. на режисьора Виктор Божинов и сценаристката Нели Димитрова, където самият писател Милен Русков има активно участие в сценария.

Както се вижда, тези заглавия са част от традицията на пресъздаване на историческото наследство в художествени произведения както в българската литература, така и във филмовото творчество. Можем да се запитаме за мотивацията на този подбор сред множеството други не по-малко изключителни в творческата си висота произведения, появили се през същото време, преекспонирани или не толкова интерпретирани в литературната и филмовата науки. Със сигурност обаче, обосновката на автора за избор точно на тези три произведения от цялостната литературна продукция и екранни адаптации е свързана с възможността, която самите произведения дават на докторанта в интерпретацията си на проблема за историчността и реалността и мястото на Аза да осъществи излизане извън рамките на патетичния патриотизъм и да премине в друго измерение на вечни модели на човешкото поведение и разбиране за света. Също така, ненапрасно посочвам времето на появата на творбите – първите две в периода на 50-те и 60-те години, вторите – в периода 70-те и 80-те години и третите – в периода на 20-те години на настоящия век. Хронологическият порядък на избраните произведения веднага говори за разграничаващите се тенденции в тези десетилетия на социалното и естетическото битие на литературата и филмовото изкуство, както и тенденцията за изчистване и теоретизиране върху модерното и постмодерното в днешната литературна и филмова теория и критика. В този смисъл, дисертационния труд на Димитър Радев се вписва в поредицата наложили се теоретични изследвания на проблематиката на литературата от епохата на българския социализъм от една страна и от друга, на все още слабо проявяващия се видимо интерес на филмовата теория към тази епоха, което отговаря и на изискването за **актуалност на дисертацията.**

Темата на дисертацията засяга най-общо отношенията между слово и екранен образ и свързаните с тях релативност и флукуации в преноса, превода, адаптацията, интерпретацията, близостта и раздалечаването, единството и различията в сравненията на техния език и изразни стилови и технически средства. Такава е и проблематиката още в зората на теорията на киното – нейната връзка с литературата като основа, защото въпреки аналозиите с литературното начало, киното е колкото близка, толкова и различна и самостоятелна семиотична система ~~и~~ със свой специфичен език.

Методологията на автора е интердисциплинарна, или може даже по-точно да се определи като полифункционална, многопластова, използваща голям набор от постановки и критически теории от инструментариума на наратологията като наука. Централен фокус в темата на работата е взаимодействието между история и разказ (словесен и кинематографичен), които са опорен репер на развиващото се изследователско виждане при анализа на начина на разказването/визуалното показване. Като цяло докторантът се стреми да се възползва от този комплексен арсенал на постструктуралистките литературни изследвания, прилагайки го към изследванията на филмовите екранизации на литературни произведения. Като червена нишка в неговия анализ е заложено Бахтиновото понятие „хронотоп“, заместващо терминологично голям обем от понятийни категории и типологизирани представи и техните инварианти напр. свой-чужд, горе-долу, пътят,

срещата и др., използвани най-адекватно в отделните части на дисертационния труд спрямо спецификата на контекста на отделните произведения. Това прави логичното задълбочаване на методологичния ракурс да се движи от широката рамка на общо философски и естетически перцепции на модерността към стесняването и различните изследователски подходи конкретно в трите части – в първа част на дисертацията се прилага богословско-исторически прочит, във втора част – психоаналитичен прочит и в трета част – интертекстуален прочит.

В изграждането на своята широка методологическа платформа докторантът се опира на автори с приноси в различни полета на хуманитаристиката от времето на началото на структурализма (В.Пропп, Айхенбаум и др.) през налагането му в 60-те и 90-те г. (Артур Данто, Греймас, Роланд Барт, Жерар Женет, Михаил Бахтин, Цветан Тодоров, Бордуел, Чатман), както и на съвременните постмодерни изследователски теоретични постижения относно семантични и дискурсивни функции на ключови понятия в българската литературна и филмова теории.

Структурата, която дисертационният текст следва, е тази на тричастното деление на сценарийния сюжет в американската практика, утвърдена и в световната филмова общност, където интригата и нейното фабулно развитие водят постъпателно до кулминационно разрешение и символно послание. Така трябва да разглеждаме, темпорално и пространствено, последователното развитие на анализа и интерпретацията от докторанта на идеите, образите и формите на наратива в избраните филми по отношение на хронотопа в отделните части на дисертационния труд – като собствено авторско „повторение“ на теоретичния модел, с който той подхожда към структурата на наратива в различните категории на словесната реализация в епическия роман, **билдунгсромана**, бурлеската и пикареската и специфичното им екранно превъплъщение.

Подобно етапно развитие се проследява и при разработката в частите на дисертационния труд на отделните проблеми, отнасящи се до знаковите формули на словесния и екранния наратив, с техните различия и аналози, с цялата им условност като: въпросът за разказа и дискурса (представянето на линейното, цикличното, прекъснатото, обратно движещото се време и пространството на случването преди и след); въпросът за речта (на разказвача, на героите и съвкупността на гласовете в полифонично психологично откровение и философско обобщение); въпросът за протагониста (неговите мотивации и движещи действия в каузалния ред, заедно с неговите трансформации от представител на колективното и родово-типичното към утвърждаване на индивидуалното и Аза); въпроси за строежа/конструкта на повествованието (граматични и пунктуационни формули в литературните текстове и съответствията им в техническите приложения на камера, осветление, звук)...

Своеобразното отношение към разглеждания словесен и визуален материал от гледна точка на подбора, използването и акцентирането на знакови елементи на синтагматиката и парадигматиката на съответния текст и неговата контекстуализация на екрана прави **стила** на докторанта колкото теоретичен със своите изследователски наблюдения и анализи, толкова и интерпретативен, с литературен усет към използването на думите. Това обяснява и включването на голям брой цитати на критични текстове на различни автори, както и на вмъкване на части от литературни текстове в една своеобразна „игра“ на използване и пренаписване на текста.

Приносите на изследването могат да се синтезират, от една страна, като предлагане от докторанта на нови конкретно-критически ракурси към разглежданите в дисертацията

Commented [W1]:

словесни и екранни творби и от друга, като изграждане на общо-теоретична основа/модел, с опит за постмодерен интердисциплинарен и интертекстуален анализ на взаимовръзките между литературния и филмовия наратив. Струва си да се запитаме, доколко работещ е този общо-теоретичен модел, ако се приложи към друг кръг от жанрови филмови категории. Видимо обаче, моделът, използващ инструментариума на наратологията, може да се трансформира, усъвършенства, да въвежда и акумулира все повече и различни теоретични подходи и схеми в духа на разнообразието и разнопосочността на съвременното мислене.

Заключение

Представеният от докторанта комплект от материали съдържа пълната документация по процедурата. Проверката със системата Антиплагиат показва, че трудът на Димитър Радев е оригинален, Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертационния труд.

Имайки предвид приносите на труда за литературната теория и най-вече за българската филмова критика и теория, гласувам положително за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на Димитър Радев.

Дата: 25 април 2024г.

Член на журито:
Проф.д-р Светла Христова